

ULUSLARARASI INTERNATIONAL
GENÇ BİLİMCİLER BULUŞMASI I: YOUNG SCHOLARS CONFERENCE I:
ANADOLU AKDENİZİ SEMPOZYUMU MEDITERRANEAN ANATOLIA
04-07 KASIM 2009 04-07 NOVEMBER 2009
ANTALYA

SEMPOZYUM SYMPOSIUM BİLDİRİLERİ PROCEEDINGS

Editörler / *Editors*

Kayhan DÖRTLÜK
Dr. Tarkan KAHYA
Remziye BOYRAZ SEYHAN
Tuba ERTEKİN

AYRIBASIM / OFFPRINT

Suna – İnan Kırış Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü
Suna & İnan Kırış Research Institute on Mediterranean Civilizations

SUNA – İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
SUNA & İNAN KIRAÇ RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

Kongre, Sempozyum, Seminer Dizisi: 3 / Congress, Symposium, Seminar Series: 3

**ULUSLARARASI GENÇ BİLİMCİLER BULUŞMASI I:
Anadolu Akdenizi Sempozyumu**

Sempozyum Bildirileri

*INTERNATIONAL YOUNG SCHOLARS CONFERENCE I:
Mediterranean Anatolia
Symposium Proceedings*

Editörler / Editors
Kayhan DÖRTLÜK
Dr. Tarkan KAHYA
Remziye BOYRAZ SEYHAN
Tuba ERTEKİN

ISBN 978-605-4018-15-4

© Suna – İnan Kiraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, 2012

Bu kitapta yayınlanan bildirilerin yayım hakkı saklıdır. AKMED ve yazarlarının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz, basılamaz, yayınlanamaz.
Bildiri metinleriyle ilgili her türlü sorumluluk yazarlarına aittir.

All rights reserved. No part of this book may be used or reproduced in any manner without written permission from the AKMED and the authors. All responsibility rising from the content of the papers published here rests upon their authors.

Yazışma Adresi / Mailing Address

Barbaros Mah. Kocatepe Sok. No. 25
Kaleiçi 07100 ANTALYA – TÜRKİYE
Tel: 0 (242) 243 42 74 • Fax: 0 (242) 243 80 13
akmed@akmed.org.tr
www.akmed.org.tr

Baskı / Printed by

MAS Matbaacılık A.Ş.
Hamidiye Mah. Soğuksu Cad. No. 3 Kağthane - İstanbul / Türkiye
Tel: +90 (212) 294 10 00 Fax: +90 (212) 294 90 80
info@masmat.com.tr
Sertifika/Certificate No: 12055

Yapım / Production

Zero Prodüksiyon Ltd.

 Vehbi Koç Vakfı

İçindekiler / Contents

AKDOĞU-ARCA Ebru	1	Güney Küçük Asya'nın Sınır Yazıtları
ASLAN Erdoğan	9	Kekova Bölgesi Sualtı Araştırmaları "Aperlai Limanı"
BECKS Ralf	23	Prehistoric Research in Lycia Present State and Perspectives
BELGİN-HENRY Ayşe	31	"Genç" Aziz Simeon Hac Merkezi ve Manastırının Mimarisi: Yeni Bulgular, Yeni Sorular
BOYRAZ-SEYHAN Remziye	43	Likya ve Pisidya Bölgesinde Pelta
BULBA Mustafa	57	Antik Çağ'da Kaunos-Lykia İlişkileri
ÇÖRTÜK Ufuk	63	Kaunos Neophron Exedrası
DİNÇ Senem	77	Hellenistik ve Roma Çağları Likyası'nda Sympoliteia'lar
DÖKÜ F. Eray	87	2006 - 2009 Kibyra Kazıları
DÖNMEZ-ÖZTÜRK Filiz	101	Likya'da Roma Vatandaşlık Hakkı Verme Politikasının Başlangıcı ve İ.S. 1. yy.'daki Gelişimi
EFENDİOĞLU Tuba	109	Hellenizm ve Roma Çağları Likyası'nda Yerel Kültür
GEBAUER Jörg	123	Prehellenistic Ceramics of the 2002-2005 Excavations at Limyra. The Banded and Wave-Line Pottery
GÖKALP-ÖZDİL Nuray	131	Antik Dönem Attaleia Yazıtları
GÜMÜŞ Şahin – GÜCEREN İlhan	137	Zindan Mağarası Kutsal Alanı
İŞIKLIKAYA-LAUBSCHER Işıl	151	Perge Mozaikleri: Güney Hamam, Macellum ve Güney Bazilika Portiği Mozaikleri Hakkında Ön Değerlendirmeler
İŞLER Bülent	161	Likya Bölgesi'ndeki Karabel-Asarcık Yerleşimi Yapılarının Plan ve İşlev Özellikleri Üzerine Gözlemler
KAHYA Tarkan	175	Pisidia Arkaik Dönem Pişmiş Toprak Çatı Elemanları Üzerine Bazı Gözlemler
KART Erkan	195	Anadolu'da İsis ve Sarapis Kültünün Kaunos'taki İzleri
KÖKER Hüseyin	205	Yeni Bir Sillyon Bronz Sikkesi
KÖKMEN Hülya	207	Antalya Kesik Minare'de Bulunan Antik Dönem Kapıları
KÜRKCÜ Mehmet	219	İmparatorluk Dönemi'nde Likya Kentleri Üzerine Bir Sentez
METİN Hüseyin	227	Kibyra'dan Bir Grup Palmet Kulplu Kandil
NAYCI Nida	237	Kilikia Olba Bölgesi Kültürel ve Doğal Peyzaj Dokusunun Korunmasında Arkeolojik Mirasın Rolü ve Bütüncül Değerlendirilmesi

ONUR Fatih	257	Perge'den Anastasius Dönemi'ne Ait Bir Ordu Fermanı: Ön Rapor
ÖNCÜ Ö. Emre	273	Antalya-Olympos Antik Kenti Roma Mimarisi Araştırmalarından Yeni Bulgular
ÖZCAN Ayça	285	Pisidia Bölgesi'nde Roma İmparatorluğu'nun Yapı Propagandası ve Politikası
ÖZDİLEK Banu	301	Rhodiapolis Örneğinde: Tiyatro Sahne Binalarında Anlama-Tanımlama-Değerlendirme Sorunları ve Çözümleri ile Ulaşılan Sonuçlardaki Doğruluk Riskleri Üzerine Kuramsal-Yöntemsel Bir Çalışma
ÖZTAŞKIN Gökçen Kurtuluş	313	Yanartaş (Khimera)'taki Bizans Dönemi Bazilikası
ÖZTAŞKIN Gökçen Kurtuluş	329	Antalya-Olympos Mozaikli Yapı
ÖZTAŞKIN Muradiye		
ÖZTÜRK Hüseyin Sami	347	İ.Ö. II. - İ.S. IV. Yüzyıllarda Lykia'nın Kırsal Güvenlik Problemleri
RIVALLAND Anne-Sophie	361	Architecture and power in the Greek city-states of Southern Asia Minor (Pamphylia-Pisidia): methodology and research objectives
SANCAKTAR Hacer	371	Pisidia, Kilikia ve Lykaonia Bölgelerindeki Roma Koloni Kentleri Sikke Tipolojisi
SARIKAYA Sevgi	385	III. Antiokhos'un Karia Seferi ve Sonrasında Asyia Hakkı Tanıdığı Kentler: Seleukos Kralının Küçük Asya Kentleri Üzerinde Uyguladığı Politika
SAYGILI Başak	397	Kalıp Yapımı Kibyra Kaseleri
SERDAR-DİNÇER Pınar	415	Side Müzesi'nde Bulunan Bizans Dönemi Taş Eserleri
ŞERİFOĞLU Tefik Emre	427	İ.Ö. II. Binyıl ve Erken Demir Çağı'nda Göksu Vadisi ve Çevresi
TARKAN Düzgün	439	Kibyra Sunakları
TIBIKOĞLU H. Onur	453	Doğu Likya'da Artemis Kültü
TURAK Özgür	465	Pamphylia Bölgesi'nde Bulunmuş Roma İmparatorluk Dönemi Girlandlı Lahitleri
TÜNER-ÖNEN Nihal	479	Yazıtlar Işığında Phaselis
TÜRKOĞLU İnci	489	Jews in Antalya (Attaleia/Adalia)
VYNCKE Kim	497	The Classical-Hellenistic Settlement at Düzen Tepe (SW Turkey): "the story of two settlements" or "two sides to a story"?
YILDIRIM Nazlı	509	Lykia Klineleri: Form ve Tipoloji
YILDIZ Volkan	521	Tarsus Cumhuriyet Alanı Kazılarında Bulunan Doğu Sigillataları A Grubu Seramikleri

Sempozyum Şeref Başkanları / *Honorary Presidents*

Suna Kıraç (AKMED Kurucusu / *Founder of AKMED*)

İnan Kıraç (AKMED Kurucusu / *Founder of AKMED*)

Sempozyum Bilim Danışma Kurulu / *Symposium Academic Advisory Board*

Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu

Prof. Dr. Güler Çelgin

Prof. Dr. A. Vedat Çelgin

Prof. Dr. Nevzat Çevik

Prof. Dr. İnci Delemen

Prof. Dr. Refik Duru

Prof. Dr. Serra Durugönül

Prof. Dr. Cengiz Işık

Prof. Dr. Scott Redford

Prof. Dr. Mustafa H. Sayar

Prof. Dr. Oğuz Tekin

Doç. Dr. Billur Tekkök

Prof. Dr. Gülsün Umurtak

Prof. Dr. Burhan Varkıvanç

Prof. Dr. Levent Zoroğlu

Sempozyum Düzenleme Kurulu / *Symposium Organizing Committee*

Kayhan Dörtlük

Dr. Tarkan Kahya

Remziye Boyraz Seyhan

Tuba Ertekin

Mustafa İncebacak

Hoşgeldiniz!

Suna – İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü siz değerli genç bilim insanlarını **Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması I: Anadolu Akdenizi** Sempozyumu'nda biraraya getirip böyle bir geleneğe öncülük yapmış olmaktan kıvanç ve mutluluk duymaktadır.

Bu sempozyum ile Anadolu Akdenizi'nde bir diğer ifadeyle antik Lykia, Pamphylia, Pisidia ve Kilikia bölgelerinde yüksek lisans ve doktora projelerini gerçekleştiren yerli - yabancı genç bilimcilerin sesini Antalya üzerinden bilim dünyasına ulaştırmayı amaçlamaktayız.

Başta Sempozyum Şeref başkanlarımız ve Bilim Danışma Kurulu Üyelerimiz olmak üzere Sempozyumu bildirileriyle onurlandıran genç bilimcilere ve bu buluşmada emeği olanlara ne kadar teşekkür etsek azdır.

Antalya'ya Hoşgeldiniz!

Welcome!

Suna & İnan Kırac Research Institute on Mediterranean Civilizations is pleased and proud to bring together and host you, the invaluable young scholars, at the **International Young Scholars Conference I: Mediterranean Anatolia** and to have pioneered such a tradition.

We aim to make the voices of the Turkish and foreign young scholars, who continue their master's and PhD studies on the Mediterranean Anatolia, that is the geography encompassing ancient Lycia, Pamphylia, Pisidia and Cilicia, heard across the world academia through Antalya.

We would like to thank, above all our Honorary Presidents and all the members of the Academic Advisory Board of this symposium, and the young scholars as well as those who have contributed to this union.

Welcome to Antalya!

Yazıtlar Işığında Phaselis

Nihal TÜNER-ÖNEN*

Burada ele alınan bildiri konusu, Akdeniz Üniversitesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü'nde 2008 yılında tarafımdan tamamlanan "Phaselis Antik Kenti ve Teritoryumu" başlıklı tezin bir nevi özeti niteliğindedir. Phaselis üzerine yapılan bu doktora çalışması, epigrafik, numismatik ve arkeolojik belgeler ile antik literatüre dayanarak kentin Antik Dönem'deki tarihini anlatmak; coğrafyası, ahalisi, ekonomisi, politik ve sosyal yapısı üzerinde durmak ve de bunların bağlantılarını analiz etmek amaçlarını gütmüştür. Araştırmanın zaman dilimi ise Arkaik Dönem'den Bizans Dönemi'nin sonuna kadar ulaşmaktadır.

Kısaca kent tarihinden bahsetmek gerekirse, antik aktarımlara göre Phaselis kenti İ.Ö. 691/690 yılı civarında Rhodos kenti Lindos'un önderliğinde Pamphylia Körfezi'nin batı sahilinde kurulmuştur¹. Uygun konumu ve Mısır - Fenike - Ege - Yunanistan deniz güzergahı üzerindeki üç doğal limanı ile gerçekten kısa bir zamanda önemli bir ticaret kenti olmayı başarmıştır. Herodotos, Mısır'ın ticaret kenti Naukratis'teki² Hellenion'un kurulmasına katılan kentler arasında Phaselis'in de bulunduğunu bildirir³. Rhodos diyalektinde yazılan yazıtlar⁴ ve yaklaşık İ.Ö. 250 ve 130 yılları arasındaki kent sikkeleri üzerinde anılan çok sayıdaki memur ismi⁵, kentin, İmparatorluk Dönemi'ne kadar bir Rhodos kolonisi olarak Yunan soyunu koruduğunu göstermektedir. Roma hâkimiyeti altındaki yapısal gelişmeler kentin halk tabakasını oldukça değiştirmiştir. Epigrafik malzemelere dayanarak kentte Romalılaşma eğilimi ve Yunanlar ile Lykia-Pamphylia soyundan yerliler arasında etnik bir kaynaşma süreci yaşandığı gözlemlenebilir.

* Dr. Nihal Tüner-Önen, Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Kampüs, Antalya.
E-posta: nihaltuner@akdeniz.edu.tr

¹ Ael. Herod., Pros. Cath. III 1, 253 vd'da Aristainetos'un "περὶ Φασήλιδά" adlı eserine dayanarak "Delphi'ye gelen Lakios ve Antiphemos kardeşler kehanete başvurunca, Pythia'nın Lakios'a, güneşin doğduğu yere doğru yelken açmasını salık verdiğini" aktarır; Athenaios, Deipn. VII 51'de Philostephanos'un "περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεων" ve Heropythos'un "Ἐρωτες Κολοφονίων" adlı eserlerine dayanarak "kimilerinin Lindos'lu olduğunu söylediği, Gela'yı kuran Antiphemos'un kardeşi, Mopsos'la birlikte olanlardan Argos'lu Lakios'un, Phaselis'e geldiğini ve kenti kurduğunu" aktarır. Bu konudaki modern araştırmalar için bk.: Leschhorn, Gründer der Stadt, 28, 43, 384; Blumenthal, Kolonisation, 129; Scheer, Mytische Vorväter, 182-187 vd.; Erzen, Besiedlungsproblem, 394 vd.

² Naukratis kenti Nil'in Kanopos ağzının doğu kıyısında, denizin ve Helenistik Dönem başkenti olacak Aleksandria'nın 80 km. ve XXVI. dynastlığın başkenti olan Sais'in 16 km. uzağında yer alır.

³ Hdt. II 178.

⁴ Yazıtlardaki Rhodos'la dilsel akrabalık hakkında krş. Brixe, Pamphylie 122; H. v. Gelder, bk.: H. Collitz – F. Bechtel (ed.), Sammlung der griechischen Dialektinschriften III.1 (1899), 660: „... daß die Gründung von Rhodiern ausging, beweist der Dialekt“. Adak, Kolonization, 41 vd.

⁵ Heipp-Tamer, Phaselis, 56 vdd. ve. 124

Phaselis yaklaşık İ.Ö. 6. yy'ın ortalarından itibaren sikke basmıştır⁶. Pers Kralı Kyros'un İ.Ö. 547 yılında Sardes'le birlikte tüm Küçük Asya'yı ele geçirmesinin ardından Pers egemenliği altına giren kent, bu dönemde de gümüş sikkelerini basmaya devam etmiştir. Phaselis İ.Ö. 469 yılında Kimon tarafından Delos-Attika Deniz Birliği'ne dahil edilmiştir⁷. İ.Ö. 411 yılında yeniden Pers egemenliği altına girmiştir⁸. Lykia İ.Ö. 360 yılında, Pers kralına gösterdiği sadakatinden dolayı Satrap Mausollos'a ödül olarak verilirken⁹, Phaselis'in bu dönemde otonomisini koruduğu görülmektedir¹⁰. Kent bu özgürlüğü Büyük İskender'e kadar korumuştur. Mısır, Suriye ve Rhodos'tan ele geçen Phaselis sikkeleri, Arkaik ve Klasik dönemlerde bu bölgeler ve Phaselis arasında ticari ilişkilerin varlığına işaret etmektedir¹¹.

Phaselis İ.Ö. 334 yılında kendi isteğiyle Büyük İskender'e kapılarını açmıştır¹². İskender'in ölümünden sonra kent, İ.Ö. 311 yılına kadar devam edecek olan, Antigonos Monophtalmos hâkimiyeti altına girmiştir¹³. İ.Ö. 309-221 yılları arasında kentte, bazı kesilmelere rağmen yaklaşık bir yüzyıl boyunca Ptolemaios'ların egemenliği hüküm sürmüştür¹⁴. III. Ptolemaios'un ölümünden sonra (İ.Ö. 221) kent yeniden özgür kalmıştır¹⁵. Kentin, Lykia'nın III. Antiokhos tarafından ele geçirilmesinin ardından (İ.Ö. 197) otonom statüsünü koruyup korumadığı kesin olarak belli değildir. Fakat her

⁶ SNG, Lev. 143, nr. 4389-4392; Aulock, Lykien, 48 vd.; Heipp-Tamer, Phaselis, 25 vdd.

⁷ Plut. Kim. 12, 3 vd.; Diod. XI 60, 4 vd.; ATL 434-435, III 210, 260; Meiggs, Empire, Taf. IV nr. 22.

⁸ Phaselis'in, Melesandros'un seferinden sonra, 415/4 yılı vergi listelerinde geçmesi, 5. yy'ın sonunda hala Atina egemenliği altında olduğunu ispatlamaktadır (Thuk. II 69). Fakat bundan sonra işler değişmiş gözükmektedir. Thukydidés, Peloponnesos Savaşları'nı anlattığı eserinde, İ.Ö. 411 yılında geçen olaylara değinirken, Phaselis'i iki ayrı durumda zikretmektedir. İlki ünlü komutan Alkibiades'in (Thuk. VIII 88 vdd.), diğeri de Sparta'lı komutan Hippokrates'in kente gelişleriyle ilgilidir (Thuk. VIII 99). Görünüşe göre Hippokrates, Alkibiades'in ayrılmasından hemen sonra Phaselis'e gelmiştir. Phaselis'lilerin o sıra Perslerin müttefiki konumunda gözüken bir Sparta donanmasını kabul etmeleri, onların bu saatten sonra tekrar Pers tarafına geçtiklerini göstermektedir.

⁹ Bu konuda bk.: Treuber, Lykier, 104 vdd.; Krş. Houwink ten Cate, Luwian Population, 12; Stylianou, Commentary on Diodorus, 535 vd.; Lykia'daki Karia egemenliği hakkında ayrıntılı bilgi için bk.: Borchhardt, Herrschaft der Karer in Lykien, 183-191; Behrwald, Lykischer Bund, 39-46.

¹⁰ Lykia'daki Karia egemenliğinin sınırları ve Phaselis'i kapsamadığı hususunda krş. Jacobs, Satrapienverwaltung, 136; Keen, Dynastic Lycia, 235; Gyax, Lykische Gemeinwesen, 105. Elimizde bunu ispatlayacak iki delil vardır; bunlardan ilki, kentin 411'de Pers hakimiyeti altına girmesinden itibaren kendi gümüş sikkelerini basmaya devam etmiş olması (BMC 79 vd.; SNG, Lev. 143, nr. 4393-4397; Heipp-Tamer, Phaselis, 46), ikincisi de Mausollos'la müttefiklik antlaşması imzalamasıdır (TAM II 1183).

¹¹ Bu konuda bk.: Heipp-Tamer, Phaselis, 25-47, Lev. I-IV

¹² Arr. Anab. I 24, 3-6.; Plut. Alex. 17. 1-8.

¹³ Diod. XVIII 3. 1; Rufus, Hist. Alex. X 10. 2; App. Syr. 53.

¹⁴ Ptolemaios'un İ.Ö. 4. yy'da Phaselis üzerindeki hakimiyetine işaret eden tek belge Diodoros'tur (Diod. XX 27. 1). I. Ptolemaios'un, Phaselis ve Lykia'yı İ.Ö. 309'daki ele geçirisinin ardından, ne kadar süre kesintisiz bir hakimiyet sürdüğü tam belli değildir. Limyra'dan ele geçen ve İ.Ö. 288/7 yılına tarihlendirilen yazıt (SEG XXVII 929); İ.Ö. 279 yılından Telmessos kral mektubu ve meclis kararını içeren yazıt (SEG XXVII 1224); 278/7-275/4 yıllarından Lissa'dan bilinen iki yazıt (TAM II, 158-159) II. Ptolemaios Dönemi'nde Mısır egemenliğinin kesintisiz olarak devam ettiğini göstermektedir. Limyra'daki Ptolemaion da bu dönemde, II. Ptolemaios sayesinde başarılı bir şekilde püskürtülen Gallia İstilasının ardından, inşa edilmiştir (Borchhardt, Zemuri, 82 vd.). Theokritos'un 270'li yılların sonuna denk gelen, Lykia, Pamphylia, Karia ve Dağlık Kilikia'nın II. Ptolemaios'un altında bulunduğu işaret eden aktarımı (Theok. Idyl. XVII 88 vd.) ve Termessos'ta bulunan 278 yılına tarihlenen yazıt Ptolemaios'ların İ.Ö. 3. yy'da Lykia ve Pamphylia'daki hakimiyetlerini belgelemektedir. Krş. Robert, Asie Mineure méridionale, 53-58; Bagnall, Administration, 111, 114, 157 dn. 145, 217; İplikçioğlu, Territorium, 309 dn. 2; Hölbl, Geschichte des Ptolemäerreiches, 25, 35, 60. İ.Ö. 288'den, İ.Ö. 260-253 arasında gerçekleşen, 2. Suriye Savaşları'na kadar, Phaselis de muhtemelen kesintisiz olarak Ptolemaios'ların egemenliği altında kalmıştır. Kızıl Deniz kıyısında bir ticaret kenti olan Adulis'ten ele geçen ve İ.Ö. 245 yılına tarihlenen bir yazıt da, Lykia'nın III. Ptolemaios'un babası II. Ptolemaios'tan miras kaldığı, fakat Pamphylia'yı kendisinin ele geçirdiği yönünde bilgiler vermektedir (OGIS I 54). Buna göre II. Ptolemaios Pamphylia'yı 2. Suriye savaşları sırasında kaybetmiş olmalıdır ve III. Ptolemaios da 3. Suriye savaşlarında bunu tekrar ele geçirmiştir. Phaselis, muhtemelen 3. Suriye Savaşı'nın ardından III. Ptolemaios'un ölümüne kadar (İ.Ö. 222/21) Ptolemaios hakimiyeti altında kalmıştır.

¹⁵ Kent bu dönemden sonra otonom sikke basmaya başlamıştır. Bu konuda bk.: Heipp-Tamer, Phaselis, 63 ve 68 vdd.

şekilde Perge, Sillyon ve Aspendos ile ortak bir *agera*'ya sahip sikkeler basmıştır¹⁶. Genel kabulün aksine Phaselis'in İ.Ö. 188 yılında yapılan Apameia Antlaşması'ndan sonra Lykia ile birlikte Rhodos hakimiyeti altına girmediği görülmektedir¹⁷. Melanippion'dan ele geçen yeni bir yazıt¹⁸ Phaselis'in bu dönemde bağımsız ve Rhodos ile müttefik bir kent olduğunu göstermektedir.

İ.Ö. 2. yy'ın 2. yarısında (yak. 130) başlayan Lykia Birliği üyeliği yaklaşık 30 yıl sürmüştür¹⁹. İ.Ö. 1. yy'da Akdeniz'de yaşanan korsan olayları Phaselis'in kaderini oldukça değiştirmiştir. İ.Ö. 77 yılında korsanlığı bitirmek için bölgeye gelen Romalı komutan Publius Servilius Vatia tarafından cezalandırılmış olan kent, topraklarının bir kısmını *ager publicus* olarak kaybetmiştir²⁰.

Phaselis İ.Ö. 75 yılının Asia Gümrük Yasası'nda gümrük limanı olarak görülür²¹. İ.Ö. 46 yılından Caesar ile Lykia arasındaki antlaşma metninden, kentin tekrar Lykia'ya verildiği öğrenilmektedir²².

Phaselis, Roma hakimiyeti altındaki erken 2. yy'ı diğer Küçük Asya kentleri gibi refah içinde geçirmiştir. İ.S. 3. yy'ın sonları ve 4. yy'ın başlarından itibaren Isauria ve barbar akınları ile deniz korsanları kenti yeniden tehdit etmeye başlamışlardır²³. Kentte bu dönemde bir çöküş yaşanmıştır. İ.S. 5. yy'da kent oldukça küçülmüştür. Bunda eşkıyaların istilaları yanında, Attaleia kentinin önem kazanmaya başlaması ve kent içindeki gölün giderek bataklık halini alması da etkili olmuş olmalıdır. Bu dönemde Phaselis Attaleia kentinin taş ocağına dönüşmüştür. İ.S. 8., 9. ve 11. yy'lara ait piskopos listelerinde Lykia'nın piskoposluk kenti olarak görülen kent²⁴, geç dönem portulanlarında sadece bir liman olarak anılır²⁵. Phaselis 1158'de Selçuklular tarafından fethedilmiş ve bu dönemden sonra, 19. yy'da yeniden keşfedilişine kadar tarih sahnesinden kaybolmuştur.

Phaselis hakkında hazırlanan doktora tezinde 66'sı kent içinden; 70'i kent dışından olmak üzere 136 adet yazıt ele alınmıştır. Bu yazıtlardan 6'sı teritoryum içinden, 6'sı Lykia Bölgesi'nden, 3 tanesi Ephesos, Iassos ve Kaunos kentlerinden, 37'si Ege Adaları ve Rhodos'tan, 12 tanesi Yunanistan, 6 tanesi de Mısır'dan ele geçmiştir.

¹⁶ Nollé, Side I, 61; Heipp-Tamer, Phaselis, 49, 69 dn. 368. Söz konusu sikkeler ve *agera* hesaplamaları için bk.: Seyrig, Monnaies, 40 vdd.; Böhringer, Münzserien, 52 vdd.; Cox, Tetradrachms, 18; Mörkholm, Era of the Pamphylian, 69 vdd.; Price, Coinage, 348 vd.; Collin, Münzen von Perge, 31 vd.

¹⁷ Bugüne kadar Phaselis'in, İ.Ö. 188 Apameia Barışı'nın ardından tüm Lykia ile birlikte Rhodos hakimiyeti altına girdiği ve 167 yılında yine tüm Lykia ile birlikte Roma tarafından özgür bırakıldığı genelde kabul gören bir görüş olmuştur (Blackman, History, 34; Heipp-Tamer, Phaselis, 70 vd.; Bresson, Rhodes and Lycia, 107).

¹⁸ Adak, Rhodische Herrschaft in Lykien, 253 vd.

¹⁹ Phaselis İ.Ö. 2. yy'ın sonlarında Lykia Birlik tipinde sikkeler basmıştır. ΛΥΚΙΩΝ lejantı taşıyan bu sikkeleri tam olarak ne zaman bastığı ve dolayısıyla birliğe ne zaman girdiği çok açık değildir (Troxell, Coinage, 38, 65 vdd, 89-95; Krş. Heipp-Tamer, Phaselis, 21 vd.). Sikkeler dışında, Atina'dan ele geçen bir yazıt da bize bu konuda yardımcı olabilecek niteliktedir (IG II 1359). Atinalı bir nauarkhes'in yaptığı hizmetlerden dolayı hem kendi yurdu hem de yabancı uluslar tarafından onurlandırılmasının söz konusu olduğu bu yazıt, C. Blinkenberg tarafından 2. yy'ın 2. yarısına tarihlenmekte ve Roma'nın bu dönemde Akdeniz'deki korsanlığa karşı yürüttüğü mücadeleler ile ilişki içine sokulmaktadır (Blinkenberg, Triémolia, 59 vdd.; krş. Troxell, Coinage, 94 vd.). Strabon'un, 104-100 yılları arasında (169. Olympiat Oyunları sırasında) yazan Artemidoros'a dayanarak anlattığı Lykia Birliği hakkındaki pasajından ise, Phaselis'in bu dönemde Lykia Bölgesi içinde sayıldığı, fakat Lykia Birliği'ne üye olmadığı anlaşılmaktadır (Strab. XIV 3. 9).

²⁰ Phaselis'in P. Servilius Vatia tarafından ele geçirilmesi hakkında antik kaynaklarda geçen bilgiler için bk.: Cicero, In Verr. II 4. 21; Strab. XIV 5. 7; Orosius V 23. 22; Flor., Ep. I 41.6; Eutrop., Ab urbe, VI 3. Phaselis'in topraklarının *ager publicus* ilan edilmesi hakkında bk.: Cicero, Leg. Agr. II 50. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk.: Arslan, Korsanlık Faaliyetleri, 91-118.

²¹ Engelmann - Knibbe, Zollgesetz, 55.

²² Mitchell, Treaty, 209 vd.

²³ Pamphylia ve Lykia'daki Isaurialı eşkiya faaliyetleri için bk.: Zosimos I 69; Lenski, Territory of Isauria 440; Feld, Barbarische Bürger, 119-137.

²⁴ Bu konudaki literatür için bk.: Hellenkemper – Hild, TIB VIII 2, 799 dn. 31-36.

²⁵ Bu konudaki literatür için bk.: Hellenkemper – Hild, TIB VIII 2, 799 dn. 28-30.

Phaselis'in erken dönem tarihi hakkında bilgi veren 6 epigrafik belge bilinmektedir. Bunlardan en erkeni *Tetragonal Agora*'da bulunmuş ve Arkaik Dönem harf karakterleri gösteren bir fragmenttir²⁶. Diğerleri de; İ.Ö. 5. ve 4. yy'lardan Athena Polias, Hestia-Hermes, Apollon ve Helios için yazılan adak yazıtlarıdır. Athena'ya ithaf edilen yazıtta²⁷, tanrıça Athena Polias Dor diyalekti gösteren τὰ θαναταίαι τᾶι Πολιάδι şeklinde yazılmıştır. Athena Polias kentin en erken sikkelerinden de görüldüğü üzere Phaselis kentinin baş tanrıçasıdır ve Polias sıfatını da bundan dolayı almıştır (kentli Athena).

Tanrı Helios için yazılan adak yazıtında²⁸ da Helios Dor diyalektinde yazılmıştır. Bilindiği üzere tanrı Helios'un en ünlü kült yeri Rhodos'tur²⁹. Helios kültü Phaselis'te tıpkı Athena Polias'inki gibi kentin kuruluşundan itibaren var olmuştur. Rhodos'lu kolonistler kendi tanrılarını yeni yerleştikleri Phaselis kentine de taşımış ve burada tanrı için bir kült kurmuşlardır.

İ.Ö. 4. yy'dan son belge de İ.Ö. 367-353 yılları arasından, Mausollos ile Phaselis'liler arasındaki antlaşmayı aktaran yazıttır³⁰. İ.Ö. 367-360 yılları arasında süren Satrap Ayaklanması sırasında Phaselis daima Pers taraftarı bir tutum izlemiştir³¹. Phaselis'in Pers tarafında yer alması ve Perikles Lykia'sının hemen sınırında konumlanması, Mausollos'un Phaselis ile böylesi bir antlaşma yapmasında etkili olmuştur. Dolayısıyla bu antlaşma için en uygun tarih de Satrap Ayaklanması'ndan sonraki dönemdir. Yazıtın metninden Phaselis kenti ile Mausollos arasında eşit şartlarda düzenlenmiş bir antlaşmanın söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Pers Krallığı Satrap Ayaklanması'ndan sonra yaptığı hizmetlerin karşılığı olarak tüm Lykia'nın kontrolünü Mausollos'a bırakmıştır. Ama Phaselis bu dönemde de özgür bir kent olarak varlığını sürdürmüş ve Mausollos ile eşit şartlarda ilişkilerini devam ettirmiştir.

Helenistik Dönem'den 2 yazıt ele geçmiştir. Mezar yazıtlarından ilki Rhodos'lu Epikratidas'a³², diğeri de Phaselis'li Menedamos'a aittir³³. Söz konusu isimler de Dor diyalektindedir.

Phaselis'te ele geçen yazıtlardan büyük kısmı, arkeolojik kalıntılar gibi İmparatorluk Dönemi'nden köklenmektedir. En iyi belgelenen dönem de İ.S. 3. yy'dır. Bu yazıtlar Phaselis kentinin kurumları, ekonomik ve politik durumu ile dini yaşamı konularında bilgi edinmemizi sağlamaktadır³⁴. Kentten İmparatorlar Vespasianus, Domitianus, Traianus, Hadrianus, Antoninus Pius ve Caracalla'ya ait yazıtlar bilinmektedir³⁵. Fragment halinde ele geçen ve *Evrenin Efendileri*'ni onurlandıran bir yazıtın

26 Tüner Önen, Phaselis, 367 nr. 64.

27 TAM II 1184; Blackman, Inscriptions, 139: Νικάνδρος ὁ Νικίονος | καὶ Πολυαίνετος | ὁ Πολυκάρτεος | τὰ θαναταίαι τᾶι Πολιάδι | ἀπὸ ναυτιλίας| δεκάταν ἀνέθεκαν.

28 Adak – Tüner – Şahin, Inschriften aus Phaselis, 3 nr. 1: Σωτᾶς Ἐλλοκράτεος Ἀλίωι | καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς πᾶσι | ἱεργετούσας Ἀλίου.

29 Krş. Matern, Helios und Sol, 10 vd.

30 TAM II 1183: [ἄρκουσι δὲ δόντον τοῖς πρέσβεσι τοῖς Φασηλιτᾶν Μαύσσωλι]- ||λος καὶ Ἀρτεμισία ὁμόσ]αντες Δία καὶ Ἄλιον καὶ Γᾶν καὶ ||βασιλέως Τύχαν ἧ μᾶν ἐμμε]νεῖν τοῖς ὁμολογημένοις ποτι||Φασηλίτας ἀδόλως καὶ ἀ]βλαβέως· ὁμόσαντον δὲ καὶ Φα-||σηλιτᾶν οὐστίνας κα Μ]αύσσωλλος γράφεται κατὰ τα[ὺ]-||τὰ ἐμμενεῖν τοῖς ὁμολογημένοις ἐξαιρῶντες τὸ βασι[λέ]-||ως Τύχαν, ἐκτίνοντον δὲ κ]αταδίκας Μαύσσωλλος Φασηλί-||ταισι καὶ Μαυσσώλλωι Φασηλί]τᾶν, εἴ τινες ὀφείλοντι ἐμ μησὶ ||τρισὶν καθ' ὅ τι προγέγρ]α[π]ται. τῶν δὲ ἐμπροσθε συν-||βολαίων πρὶν δι' ὀρκωμο]σιᾶν κατα<λα>φθῆμεν, δίκας ||δόμεν Μαύσσωλλον Φασηλί]ταισι καὶ Φασηλίτας Μαυσ-||σώλλωι, καθ' ὅ κα Φασηλί]ται καὶ Μαύσσωλλος ὁμολογήσων[τι].

31 Bu konuda bk.: y.dn. 9 ve 10.

32 Adak – Tüner – Şahin, Inschriften aus Phaselis, 17 vd. nr. 15: Ἐπικρατίδας | Ἀναξί[χρ]άτεος | Ῥόδιος.

33 Adak – Tüner – Şahin, Inschriften aus Phaselis, 17 nr. 14: [M]ενέδαμος | [T]ιμακλειδα

34 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk.: Tüner Önen, Phaselis, 161-180.

35 TAM II 1188 (Vespasianus); TAM II 1186 (Domitianus); TAM II 1189; Blackman, Inscriptions, 145 vd., nr. 3 (Traianus); SEG XXXI 1299; TAM II 1191-1195 (Hadrianus); TAM II 1196-1197 (Antoninus Pius); TAM II 1198 (Caracalla).

Gratianus, II. Valentinianus ve Theodosius'a ait olduğu düşünülmektedir³⁶. Bunun dışında imparator ailesinden Plotina ve Paulina'ya ithaf edilmiş iki yazıt bulunmaktadır³⁷.

Kentten 8 onur yazıtı bilinmektedir, bunlardan biri İ.Ö. 143-146 yıllarında Lykia-Pamphylia Eyaleti'nin Augustus legatı olan Q. Voconius Saxa Fidus ve oğlu içindir³⁸. Yazıtın içeriğinden Saxa Fidus ve oğlunun ne için onurlandırıldıkları belirtilmemektedir. Fakat yazıtın, Tyndaris'in bundan 15 yıl önce Hadrianus'a adadığı *Tetragonal Agora*'nın girişindeki onursal konumu, Voconius'ların binanın tamamlanmasına malzeme yardımıyla bulunmuş ya da İ.S. 141 yılında Lykia'yı tahrip eden depremin ardından tamir çalışmalarına yardım etmiş olabileceklerini düşündürmektedir³⁹. Kentte yine İ.S. 141 depremi ile ilgili olarak Opramoas için yapılmış bir onurlandırma ele geçmiştir⁴⁰.

Phaselis'deki *agon* yazıtlarından, Aurelia Apphia tarafından vakfedilmiş iki *agon* (Agon Palladeios ve Themis)⁴¹, Eukratidas tarafından vakfedilmiş bir *agon* bulunduğu öğrenilmektedir⁴².

Kentte Büyük Hamam'ın *paleastra*'sı içine yazılmış bir mozaik yazıtı⁴³ ve Zeus Boulaios'a ait kutsal alanın sınırını veren sınır yazıtı⁴⁴ bulunmaktadır. Bunlar dışında kentten 13 adet mezar yazıtı⁴⁵ ve 15 adet de fragment⁴⁶ ele geçmiştir.

Phaselis teritoryumu içinde kalan Beldibi, Kocaköy, Yarbaşıçandır, Zindan Yakası ve Barsak Vadisi'nden ele geçen yazıtlar⁴⁷ kent teritoryumunun sınırlarının belirlenmesinde yardımcı olmuşlardır. Buna göre Phaselis'in sınırları güneyde Barsak mevkiine, kuzeyde ise Tenedos'a kadar uzanmakta, batıda Teke Dağları'ndan geçip Çandır Vadisi boyunca devam etmekteydi.

Phaselis kenti ve teritoryumu dışında Lykia kentleri Patara, Olympos, Rhodiapolis, Melanippion'dan ve nereden ele geçtiği bilinmeyen 6 yazıt bilinmektedir⁴⁸. Bunlardan özellikle İ.Ö. 2. yy'a tarihlenen Melanippion yazıtı ve Caesar ile Lykia Birliği arasında yapılan antlaşma metni oldukça önemlidir. Yazıtı göre, Melanippion'lular Phaselis'li Apollonios'u, kendilerine Rhodos *demos*'unun dostluğunu

³⁶ TAM II 1199; Tüner Önen, Phaselis, 324 nr. 21.

³⁷ TAM II 1190 (Plotina) ve Adak – Tüner – Şahin, Inschriften aus Phaselis, 10 vd. nr. 7 (Paulina).

³⁸ TAM II 1201; Blackman, Inscriptions, 154 vdd. (Lev. 71, 1. 2), yazıtı tekrar ele alarak yeni tamamlamalar yapmıştır; SEG XXXI 1300.

³⁹ Krş. Blackman, Inscriptions, 159.

⁴⁰ TAM II 1203; Blackman, Inscriptions, 161 vdd. (Lev. 70, 2); SEG XXXI 1301; Yeni bir fragmanın yazıtla ilişkilendirilerek yeniden ele alınması için bk.: Adak – Tüner – Şahin, Inschriften aus Phaselis, 12 vdd. nr. 9.

⁴¹ TAM II 1206: ... οὗ ἐδωρή-|σατο τῆ πόλει ἡ ἀξιολο-|γωτάτη Ἀρηλία Ἀφρία | K[o]-|λαλήμεος δις Ἐμβρό-|μου δις, Φασηλείτις, ...; Adak – Tüner – Şahin, Inschriften aus Phaselis, 9 vd. nr. 6: ... τ]ὸν ἀγῶ-|να Παλλαδείου] θέμιδος, | [ῆς κατέλιπεν] ἡ ἀξιολο-|[[γωτάτη γυν]ῆ Ἀρ. |[Ἀφρία Κολαλήμ]εος δις Ἐμ-|[βρόμου δις Φασ]ηλείτις,....

⁴² TAM II 1207: ἀν-|δρῶν πάλην | θέμιδος, ῆς κατέλι-|πεν Εὐκρατίδας Ἀ-|κρίτου δις, Φασηλίτη[ς], ...; Adak – Tüner – Şahin, Inschriften aus Phaselis, 6 vd. nr. 4: ...[ῆς κατέλι]πεν ὁ πάππος | [αὐτοῦ Εὐκ]ρατίδας Ἀ[κρί]του | [τοῦ Ἀκρίτου] Φασηλείτης; 8 nr. 5: θέ[μι]-|[δος τῆ]ν ἀνδρῶν πάλ[ην,] | [ῆς κατέ]λιπεν Εὐκρατί[δας] | [Ἀκ]ρίτου β' Φασηλί[της]...

⁴³ Adak – Tüner – Şahin, Inschriften aus Phaselis, 16 nr. 12: [ὁ δεῖνα τοῦ] | [..]δυμά[. . .] |[κ]αί Ζωσί[μος] | [Ἰά]σονος ἀ[γο]-|[ράν]ομοι τ[ῆ] | [πατ]ρίδι τῆν| ψηφοθε[σίαν]

⁴⁴ Blackman, Inscriptions, 143 vd., nr.1 (Lev. 71, 3); Berges, Rundaltäre, 166, Res. 116; SEG XXXI 1302: Διὸς | Βουλαίου

⁴⁵ TAM II 1210, 1211, 1212, 1216, 1217, 1218; Blackman, Inscriptions, 147 vdd. nr. 6-9; Adak – Tüner – Şahin, Inschriften aus Phaselis, 16 nr. 13.

⁴⁶ Tüner Önen, Phaselis, 363-368 nr. 52-66.

⁴⁷ Tüner Önen, Phaselis, 238 Tep.1 (Beldibi); Ormerod – Robinson, Inscriptions, 33 nr. 48 ve 49 (Kocaköy); SEG LI 1829 (Yarbaşıçandır); SEG VI 735 (Zindanyakası); TAM II 1221 (Barsak Vadisi).

⁴⁸ Adak - Şahin, Stadiasmus Patarensis, 38-41 (Patara); TAM II 946 ve 1164 (Olympos); TAM II 905 (Rhodiapolis); Adak, Rhodische Herrschaft in Lykien, 253 vd. (Melanippion); Mitchell, Treaty, 167 vdd. (Locus Incerta).

ve müttefikliğini kazandırdığı ve onların özgür olmalarını sağladığı için onurlandırıp baş misafirleri ilan etmektedirler (ὅπως κατασταθῶμεν εἰς τὴν τοῦ δ[ήμου τῶν] Ῥοδίων φιλίαν καὶ συμμαχίαν, δι' ἧ κα[ὶ συνβέ]-|βηκεν ἐλευθέρους ἡμᾶς ὄντας ἐν ε[ὶρήνηι]|μεθ' ὁμονοίας πολιτεύεσθαι κυριεύ[οντας]|τῶν ἰδίων). Buradan Phaselis'in, Rhodos ile Lykia arasındaki en çetrefilli dönemlerde dahi dost ve müttefik olarak kaldığı anlaşılmaktadır. Yani Phaselis bu dönemde Rhodos'un bir tebası değil, tersine özgür bir kenttir. Rhodos'la olan müttefikliği dolayısıyla, yine bir liman kenti olan Melanippion'nun da tebalıktan kurtulması için yardımcı olmuştur.

Gaius Julius Caesar, Pharsalos'ta Pompeius karşısında kazandığı zafer sonrasında Küçük Asya'nın batı sınırları boyunca Mısır'a doğru ilerlerken, Yunan kentlerinin elçilerini kabul etmiş ve kendisini destekleyenleri ödüllendirmiştir. Lykia da bu bölgelerden biridir ve Caesar'la yaptığı bu antlaşmayla ödüllendirilmiştir⁴⁹. Buna göre Phaselis İ.Ö. 100 civarında birlikten ayrılmasının ardından yaklaşık 60 yıl sonra tekrar birliğe dahil olmuştur.

Lykia dışında ise Ephesos, Iasos ve Kaunos kentlerinden de Phaselis kentine ilişkin bilgi veren birer yazıt ele geçmiştir⁵⁰. Bunlar arasında en önemlisi Asia Eyaleti Gümrük Yasasını içeren Ephesos yazıtıdır. Burada İ.Ö. 130 ve İ.Ö. 74 yıllarındaki Asia Eyaleti gümrük düzenlemelerini içeren ve İ.S. 62 yılında İmparator Nero'nun vergi reformu çalışmaları kapsamında gözden geçirilen Asia Eyaleti'nin Gümrük Yasası söz konusudur. Yasada kıyı boyunca birçok gümrük istasyonu zikredilmektedir. Phaselis'in de arasında bulunduğu var sayılan söz konusu gümrük istasyonlarını veren listede İ.Ö. 74 yılında Asia Portorium'u içinde yer alan liman istasyonları kaydedilmiştir. Yazıtın bu kısmında deniz aşırı mal sokan ya da çıkaranların, liman kentlerinde bu durumu gümrükçülere bildirmek zorunda oldukları bildirilmektedir. Yazıtta gümrük noktaları olarak verilen kentlerin Asia Eyaleti'ne dahil olup olmadıkları sorusu üzerinde oldukça tartışılmıştır⁵¹. Engelmann ve Knibbe, adı geçen bu kentlerin hepsinin Asia Eyaleti'ne bağlı limanlar olduğunu düşünür⁵². Phaselis, Servilius Isauricus tarafından korsan olayları sonrasında tahrip edildikten sonra Pamphylia'ya dahil edilmiş ve bu bölge ile birlikte Asia Eyaleti'ne bağlanmıştır.

Anadolu dışında Lindos, Delphi ve Atina'dan toplam 8 Klasik Dönem yazıtı bilinmektedir. Lindos'tan ele geçen yazıtta, Ksenagoras'ın yıllıklarına dayanarak, Lakios önderliğindeki Phaselis'li-lerin Solym'lerle yaptığı savaştan bahsedilmektedir⁵³. Atina'dan ele geçen yazıtların ilki İ.Ö. 5. yy.'ın ortalarından bir halk kararıdır ve Phaselis ile Atina arasındaki bir antlaşmayı aktarmaktadır⁵⁴. İkinci belge Phaselis'in 454-415 yılları arasında Delos Attika Deniz Birliği'ne yaptığı ödemeleri gösteren, Atina Tribut Listeleri'dir⁵⁵.

⁴⁹ Mitchell, Treaty, 167 vdd. str. 52-55: ... αἱ πόλεις κῶμαι ὀχυρώματα φρούρια ἤτε χῶραι καὶ λιμένες | οἱ ἐν τοῖς τῆς Λυκίας ὀρίοις ὑπάρχοντες, ὅσα τε μετὰ ταῦτα Λυκίοις δεδομένα | τε καὶ ἀποκαθεσταμένα ἔστιν, Τελμησσὸς Χῶμα Φάσηλις Σίλουα Σερρα Λίσι-|σα,.....

⁵⁰ Engelmann – Knibbe, Zollgesetz, 55 str. 22-26 (Ephesos); Le Bas - Waddington, Inscriptions, nr. 264 (Iasos); SEG XLIV 890 (Kaunos).

⁵¹ Heil, Zollgesetz aus Ephesos, 9-14; Wankel, Zollgesetz, 40; Merkelbach, Bithynische Erbfolgekrieg, 98. Buradaki gümrük yasasının sadece Asia Eyaleti'ni kapsamadığını, daha geniş alanlar için geçerli olduğunu savunurlar.

⁵² Engelmann - Knibbe, Zollgesetz, 56.

⁵³ Blinkenberg, Lindos, 169-171 nr. 2.

⁵⁴ Brodersen-Günther-Schmitt, Inschriften, 30 nr. 51.

⁵⁵ Kimon tarafından birliğe dahil edilen Phaselis de 454-439 yılları ile 433-31 yılları arasındaki listelerde ve 425/4 ile 415/4 yıllarına ait listelerde karşımıza çıkmaktadır.

Ege Adaları, Atina, Rhodos ve Mısır'dan Phaselis'e ilişkin çok sayıda Helenistik Dönem yazıtı ele geçmiştir. Bunlardan en erkeni İ.Ö. 322-306 yılları arasına tarihlenen Samos'tan *proksenos* yazıtıdır⁵⁶. Atina'dan İ.Ö. 306/5 yılına tarihlenen dekrette Phaselis'li Euksenides Lamia Savaşı sırasında yaptığı maddi yardımlar dolayısıyla onurlandırılmaktadır⁵⁷. Mısır kenti Philai'dan ele geçen ve İ.Ö. 9 Temmuz 116 yılına tarihlendirilen bir yazıtta ise, bu bölgede oldukça önemli memuriyetlere getirilmiş Nestor adında bir Phaselis'inin kral VIII. Ptolemaios, eşi ve çocukları için, Isis, Serapis ve Horos'a adakta bulunduğu bildirilmektedir⁵⁸.

⁵⁶ Schede, Samos, 9 vd. nr. 5 L.

⁵⁷ IG II² nr. 554; SIG³ I nr. 329.

⁵⁸ SEG XXVIII 1484.

Kaynakça ve Kısaltmalar

Antik Kaynaklar

Ael. Herod., Pros. Cath.	Aelius Herodianus. De prosodia catholica, A. Lentz (ed.), Grammatici Graeci, vol. 3.1 (1965).
App. Syr.	Appianos, Syriaca. Appiani historia Romana, P. Viereck – A. G. Roos – E. Gabba (ed.) (1962).
Arr. Anab.	Arrianus, Anabasis. Flavii Arriani quae exstant omnia, Vol. 1. A. G. Roos – G. Wirth (ed.) (1967).
Athenaios, Deipn.	Athenaei Naucraticae deipnosophistarum libri xv, 3 vols. G. Kaibel (ed.) (1965-1966).
Cicero, In. Verr.	In Verem, M. Tulli Ciceronis Orationes. Vol. 3, W. Peterson (ed.) (1917).
Cicero, Leg. Agr.	De Lege Agraria, M. Tulli Ciceronis Orationes. Vol. 4, A. C. Clark (ed.) (1909).
Diod.	Diodori bibliotheca historica, vols. 3rd edn. F. Vogel – K. T. Fischer (post I. Bekker – L. Dindorf) (1964).
Eutrop. Ab urbe	Eutropius, Breviarium ab urbe condita, Paeonii translatio, S. P. Lambros (ed.) (1912).
Flor. Ep.	Florus, Epitomae Bell. Omn. Ann. DCC L. Annaei Flori Quae Exstant, ed. E. Malcovati (ed.) (1972).
Hdt.	Herodotos, Historiae. Herodotus, The Persian Wars, A. D. Godley (ed.) (1920-25)
Orosius	Orosius, Historiarum adversus paganos libri VII, W. Raymond (ed.) (1936).
Plut., Kim.	Plutarkhos, Kimon. Plutarchi vitae parallelae, K. Ziegler (ed.) (1969).
Plut. Alex.	Plutarkhos, Alexandros. Plutarchi vitae parallelae, vol. 2.2, K. Ziegler (ed.) (1968).
Rufus, Hist. Alex.	Q. Curtius Rufus, Historiae Alexandri Magni. Q. Curtius Rufus, Geschichte Alexanders des Grossen, K. Muller (ed.) (1954).
Steph. Byz.	Stephan von Byzanz. Ethnika. A. Meineke (ed.) (1958).
Strab.	Strabonis geographica, 3 vols. A. Meineke (ed.) (1877).
Theok. Idyl.	Theokritos, Idyllia. Theocritus, vol. 1, 2nd edn., A. S. F. Gow (ed.) (1965).
Thuk.	Thukydidis, Historiai. Thucydides historiae H. S. Jones – J. E. Powell (ed.) (1942).
Zosimos	Historia nova. Zosime. Histoire nouvelle, F. Paschoud (ed.) (1971).

Modern Yayınlar

Adak, Kolonization	M. Adak, "Die dorische und äolische Kolonisation des lykisch-pamphyliischen Grenzraumes im Lichte der Epigraphik und der historischen Geographie", bk.: C. Schuler (ed.), Griechische Epigraphik in Lykien. Eine Zwischenbilanz. Akten des internationalen Kolloquiums München, 24-26. Februar 2005 (2007) 41-50.
Adak, Rhodische Herrschaft in Lykien	M. Adak, "Die rhodische Herrschaft in Lykien und die rechtliche Stellung der Städte Xanthos, Phaselis und Melanippion", Historia 56. 3, 2007, 251-279.
Adak-Tüner-Şahin, Inschriften aus Phaselis	M. Adak – N. Tüner Önen – S. Şahin, "Neue Inschriften aus Phaselis", Gephyra 2, 2006, 1-20.
Anti, Esplorazioni	C. Anti, "Esplorazioni archeologiche nella Licia e nella Pamfilia", MonAL 29, 1923, 657-786.
Arslan, Korsanlık Faaliyetleri	M. Arslan, "İ.Ö. 188 Yılından İ.Ö. 67 yılına Kadar Lykia, Pamphylia ve Kilikia Trakheia Sahillerindeki Korsanlık Faaliyetleri: Nedenleri ve Sonuçları", Adalya VI, 2003, 91-118.
ATL	B. D. Meritt – H. T. Wade-Gery – M. F. McGregor, The Athenian Tribute Lists I-IV (1939-1953).
Aulock, Lykien	H. von Aulock, Die Münzprägung des Gordian III und der Tranquillina in Lykien, IstMitt Bei. 11 (1974).
Bagnall, Administration	R. S. Bagnall, The Administration of the Ptolemaic Possessions outside Egypt (1976).
Behrwald, Lykischer Bund	R. Behrwald, Der Lykische Bund. Untersuchungen zu Geschichte und Verfassung (2000).

- Berges, Rundaltäre D. Berges, Hellenistische Rundaltäre Kleinasiens (1986).
- Blackman, History D. J. Blackman, "Brief History of the City, based on the Ancient Sources", bk.: J. Schäfer (ed.), Phaselis. Beiträge zur Topographie und Geschichte der Stadt und ihrer Häfen (1981) 31-37.
- Blackman, Inscriptions D. J. Blackman, "The Inscriptions", bk.: J. Schäfer (ed.), Phaselis. Beiträge zur Topographie und Geschichte der Stadt und ihrer Häfen (1981) 138-163.
- Blinkenberg, Triémiolia C. Blinkenberg, Triémiolia. Étude sur un type de navire rhodien (1938).
- Blinkenberg, Lindos II C. Blinkenberg, Lindos II. Inscriptions (1941).
- Blumenthal, Kolonisation E. Blumenthal, Die altgriechische Siedlungskolonisation im raum unter besonderer Berücksichtigung der Südküste Kleinasiens (1963).
- BMC A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum. B. V. Hems – P. Gardner – G. F. Hill – W. Wroth v.d. (ed.), I-XXX (1837-1929).
- Borchhardt, Herrschaft der Karer in Lykien J. Borchhardt, "Eine Doppelaxtstele aus Limyra: Zur Herrschaft der Karer in Lykien", bk.: S. Şahin – E. Schwertheim – J. Wagner (ed.), Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens. Festschrift für Friedrich Karl Dörner zum 65. Geburtstag am 28. Februar 1976 (1978) 183-191.
- Borchhardt, Zemuri J. Borchhardt, Limyra. Zemuri'nin Taşları (1999).
- Böhringer, Münzserien C. Böhringer, Zur Chronologie der mittelhellenistischen Münzserien, 220-160 v. Chr., Antike Münzen und geschnittene Steine Bd. V (1972).
- Bresson, Rhodes and Lycia A. Bresson, "Rhodes and Lycia in Hellenistic Time", bk.: Gabrielen V. v.d. (ed.), Hellenistic Rhodes Politics, Culture and Society (1999) 95-131.
- Brixhe, Pamphylie C. Brixhe, Le dialecte grec de Pamphylie. Documents et grammaire (1976).
- Brodersen – Günther – Schmitt, Inschriften K. Brodersen – W. Günther – H. H. Schmitt, Historische griechische Inschriften in Übersetzung, I: Die archaische und klassische Zeit (1992).
- CIDelp I G. Rougemont, Corpus des inscriptions de Delphes I. Lois Sacrées et Règlements Religieux (1977).
- CIDelph. II J. Bousquet, Corpus des inscriptions de Delphes II. Les Comptes du Quatrième et du Troisième Siècle (1989).
- Colin, Münzen von Perge H. J. Colin, Die Münzen von Perge in Pamphylien aus hellenistischer Zeit (1996).
- Cox, Tetrachms D. H. Cox, Third Century Hoard of Tetrachms from Gordian (1953).
- Engelmann - Knibbe, Zollgesetz H. Engelmann – D. Knibbe, Das Zollgesetz der Provinz Asia. Eine neue Inschrift aus Ephesos (1989).
- Erzen, Besiedlungsproblem A. Erzen, "Das Besiedlungsproblem Pamphylens im Altertum", AA 1973, 388-401.
- Feld, Barbarische Bürger K. Feld, Barbarische Bürger. Die Isaurier und das Römische Reich (2005).
- Gygax, Lykische Gemeinwesen M. D. Gygax, Untersuchungen zu den lykischen Gemeinwesen in klassischer und hellenistischer Zeit (2001).
- Heil, Zollgesetz aus Ephesos M. Heil, "Einige Bemerkungen zum Zollgesetz aus Ephesos", EA 17, 1991, 9-18.
- Heipp-Tamer, Phaselis C. Heipp-Tamer, Die Münzprägung der lykischen Stadt Phaselis in griechischer Zeit (1993).
- Hellenkemper – Hild, TIB VIII 2 H. Hellenkemper – F. Hild, Tabula Imperii Byzantini 8: Pamphylien und Lykien (2004).
- Houwink ten Cate, Luwian Population Ph. H. J. Houwink ten Cate, The Luwian Population Groups of Lycia and Clicia Aspera in the Hellenistic Period (1961).
- Hölbl, Geschichte des Ptolemäerreiches G. Hölbl, Geschichte des Ptolemäerreiches. Politik, Ideoloji und religiöse Kultur von Alexander dem Grossen bis zur römischen Eroberung² (2004).

- İplikçioğlu, Territorium B. İplikçioğlu, "Zum Territorium von Termessos in Pisidien", bk: P. Scherrer – H. Taeuber – H. Thür (ed.), *Steine und Wege, Festschrift für Dieter Knibbe zum 65. Geburtstag* (1999) 309-314.
- Jacobs, Satrapienverwaltung B. Jacobs, *Die Satrapienverwaltung im Perserreich zur Zeit Darius' III* (1994).
- Jameson, IG I³ 10 M. H. Jameson, "Athens and Phaselis, IG I³ 10 (EM 6918)", *Horos* 14-16, 2000-2003, 23-29, Lev. 3-4.
- Klee, Gymnische Agone T. Klee, *Zur Geschichte der gymnischen Agone an griechischen Festen* (1918).
- Le Bas - Waddington, Inscriptions P. Le Bas - W. H. Waddington, *Voyage archéologique en Grèce et en Asie Mineure*, III, 5: *Inscriptions grecques et latines recueillies en Asie Mineure* (1972).
- Leschhorn, Gründer der Stadt W. Leschhorn, *Gründer der Stadt. Studien zu einem politisch religiösen Phänomen der griechischen Geschichte* (1984).
- Lenski, Territory of Isauria N. Lenski, "Assimilation and Revolt in the Territory of Isauria, from the 1st Century BC to the Sixth Century AD", *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 42, 1999, 413-465.
- Matern, Helios und Sol P. Matern, *Helios und Sol. Kulte und Ikonographie des griechischen und römischen Sonnengottes* (2002).
- Meiggs, Empire R. Meiggs, *The Athenian Empire* (1972).
- Merkelbach, Bithynische Erbfolgekrieg R. Merkelbach, "Hat der Bithynische Erbfolgekrieg im Jahr 74 oder 73 begonnen?", *ZPE* 81, 1990, 97-100.
- Mitchell, Treaty St. Mitchell, "The Treaty Between Rome and Lycia of 46 BC (MS 2070)", bk.: Rosario Pintaudi (ed.), *Papyrologica Florentina*, vol. XXXV, *Papyri Graecae Schøyen [Manuscripts in The Schøyen Collection V: Greek papyri, vol. I]* (2005) 163-258.
- Mørkholm, Era of the Pamphylian O. Mørkholm, "The Era of the Pamphylian Alexanders", *ANSMN* 23, 1978, 69-75.
- Nollé, Side I-II J. Nollé, *Side im Altertum. Geschichte und Zeugnisse*, IK 43-44 (1993).
- Ormerod – Robinson, Inscriptions H. A. Ormerod – E. S. G. Robinson, "Inscriptions from Lycia", *JHS* 34, 1914, 1-35.
- Pohl, Piraterie H. Pohl, *Die römische Politik und die Piraterie im östlichen Mittelmeer vom 3. bis zum 1. Jh. v. Chr.* (1993).
- Price, Coinage M. J. Price, *The Coinage in the Name of Alexander the Great and Philio Arrhidaeus*, vol. I (1991).
- Robert, Asie mineure méridionale L. Robert, *Documents de l'Asie mineure méridionale* (1966).
- Schede, Samos M. Schede, "Aus dem Heraion von Samos", *AM* 44, 1919, 1-46.
- Scheer, Mythische Vorväter S. Scheer, *Mythische Vorväter. Zur Bedeutung griechischer Heroenmythen im Selbstverständnis kleinasiatischer Städte* (1993).
- Seyrig, Monnaies H. Seyrig, *Monnaies hellénistiques* (1963).
- SNG P. R. Franke – W. Leschhorn – A. U. Stylow, *Sammlung v. Aulock Index, Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland* (1981).
- Stylianou, Commentary on Diodorus P. J. Stylianou, *A Historical Commentary on Diodorus Siculus Book 15* (1998).
- Şahin – Adak, Stadiasmus Patarensis S. Şahin – M. Adak, *Stadiasmus Patarensis. Itineraria Provinciae Lyciae, Monographien zur Gephyra* (2007).
- Treuber, Lykier O. Treuber, *Geschichte der Lykier* (1887).
- Troxell, Coinage H. A. Troxell, *The Coinage of the Lycian League* (1982).
- Tüner Önen, Phaselis N. Tüner Önen, *Phaselis Antik Kenti ve Teritoryumu*, (Akdeniz Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi Antalya 2008).
- Wankel, Zollgesetz H. Wankel, "Zum Zollgesetz der Provinz Asia § 1", *ZPE* 85, 1991, 40.